

JÖKLARANNSÓKNAFÉLAG ÍSLANDS

Nr. 130

Október 2014

Fréttabréf



Gunnar Hjaltason

HAUSTFUNDUR

Haustfundur Jöklarannsóknafélags Íslands verður haldinn þriðjudaginn 21. október kl. 20 í Öskju, náttúrufræðahúsi Háskóla Íslands.

Efni fundarins: Kristín Jónsdóttir: Umbrotin í Bárðarbungu - vöktun og samvinna.

Guðrún Larsen: Nokkrir punktar um gossögu Bárðarbungukerfis og háttalag eldgosa þar.

HAUSTFUNDUR

Haustfundur Jökларannsóknafélags Íslands verður haldinn þriðjudaginn 21. október kl. 20 í sal 132 í Öskju, náttúrufræðahúsi Háskóla Íslands. Á fundinum verður fjallað um umbrotin í Bárðarbungu, eldgosid í Holuhrauni og gossögu eldstöðvakerfis Bárðarbungu. Kristín Jónsdóttir, sem stýrir jarðskjálftaefirliti á Veðurstofu Íslands mun fjalla um umbrotahrinuna, vöktun hennar og þróun undanfarna tvo mánuði. Guðrún Larsen, vísindamaður við Jarðvísindastofnun Háskólans mun að kaffihléi loknu fjalla um eldstöðvakerfi Bárðarbungu, einkenni þess og gossögu.

UMBROT Í ELDESTÖÐAKERFI BÁRÐARBUNGU OG ELDGOS Í HOLUHRAUNI

Þann 16. ágúst síðastliðinn hófst áköf jarðskjálftahrina í Bárðarbungu. Hefur hún verið viðvarandi þar síðan en jafnframt færðust jarðskjálftar til norðausturs undir Dyngjujökli og náði framrásin undan jökli eftir rúma viku. Skjálftarnir marka legu nýs berggangs í jarðskorpunni en aldrei hefur áður verið hægt að fylgjast með viðlíka nákvæmni með myndun slíks gangs. Smágos varð í Holuhrauni, um 6 kílómetra norðan við jaðar Dyngjujökuls þann 29. ágúst og tveimur dögum síðar hófst það gos sem enn stendur. Ekki sér fyrir endann á gosinu þegar þetta er ritað. Samhliða gosinu uppgötvaðist hægt sig Bárðarbunguöskjunnar. Öskjusig hefur ekki orðið á Íslandi síðan Öskjuvatn tók að myndast samfara mikilli gliðnunarhrinu og eldgosum árið 1875. Askja Bárðarbungu er ein sú stærsta hér á landi og veldur sig hennar verulegri óvissu um framvindu mála. Eldstöðvakerfi Bárðarbungu er það stærsta hér á landi og stór gos hafa orðið í kerfinu á sögulegum tíma, m.a. myndun hraunsins Frambruna í Ódáðahrauni og Veiðivatnagosid 1477.

Magnús Tumi Guðmundsson

ÁRSHÁTÍÐ JÖRFÍ 2014

Árshátíð Jöklarannsóknafélagsins verður haldin laugardaginn 15. nóvember 2014. Hátíðin hefst að venju með fordrykk klukkan 18:00. Nákvæm staðsetning verður auglýst síðar á vef félagsins. Miðaverði verður að venju haldið í lágmarki og verður tilkynnt síðar.

Skemmtinefndin óskar eindregið eftir efni frá félagsmönnum, myndum, myndböndum, leiknum atriðum og skemmtisögum; bara allt sem gleður andann. Í millitíðinni má koma hugmyndum og óskum á framfæri við skemmtinefndarfólk: Anna Líndal (s: 8926357), Ágúst Þór (s: 6953310), Tollý (s:6129690 / 5254489), Baldur (s: 7734045) og Hannah (s: 7723877).

Allar nánari upplýsingar um árshátíðina má einnig nálgast hjá skemmtinefndinni. Fyrstu miðarnir verða til sölu á haustfundi félagsins.

Endilega takið daginn frá fyrir mesta fjór ársins.

Árshátíðarnefndin

GRALLARINN OG KÚNSTIR NÁTTÚRUNNAR

Á haustfundi JÖRFÍ verða til sölu „Grallarinn“ og „Kúntir náttúrunnar - Aldarslagur Sigurðar Þórarinssonar 1912-2012“. Grallarinn er endurprentuð útgáfa af sönghefti jöklamanna, ásamt nýjum formála og kostar kr. 2.000,-. Kúntirnar eru tveggja diska safn söngva og myndefnis sem tengist Sigurði Þórarinssyni og kostar kr. 4.000,- en frekari upplýsingar eru á vef félagsins: „http://jorfi.is/?page_id=726“. Einungis verður hægt að greiða með reiðufé á haustfundinum.

GJÖRFÍ

Gönguferðir GJÖRFÍ eru á allra færi og eru að jafnaði farnar annan hvern þriðjudag kl. 18:00. Í forsvari fyrir hópnum eru Ástvaldur Guðmundsson, Jósef Hólmjárn og Þóra Karlsdóttir. Dagskráin í vetur er sem hér segir. Munið ennisljósin!

<u>Dags.</u>	<u>Áfangastaður</u>	<u>Brottför</u>
28.okt	Laugarnes	Sigurjónssafn
11.nóv	Öskjuhlíð	Perlan
25.nóv	Laugardalur	Áskirkja
9.des	Umhverfis Varmá	Álafoss
23.des	Laugavegurinn	Hlemmur
6.jan	Elliðaárdalur	Rafstöð
20.jan	Kársnes	Nesti, Fossvogi
3.feb	Vatnsmýri, Tjörnin	Askja

VORFERÐ JÖRFÍ 2014

Fyrri ferð: 30. maí-7. júní. Seinni ferð: 7.-11. júní.

Vegna þess hve verkefnalistinn var langur varð að ráði að hafa ferðina tvískipta. Fyrri hlutinn var að öllu leyti eins og venjuleg vorferð að lengd og umfangi. Seinni hópurinn fór síðan upp á Grímsfjall um leið og sá fyrri kom niður. Í seinni hópnum voru færri auk þess sem dvölin var styttri. Sá sem þetta ritar leiddi fyrri hópinn en Guðfinna Aðalgeirsdóttir þann seinni.

Fyrri hópurinn lagði af stað föstudagskvöldið 30. maí. Þokkalega gekk upp Tungnaárjökul á laugardeginum, en við komum á Grímsfjall í hraglanda og krapahrið. Veðrið á sunneginum 1. júní var ekki skárra og því lítið unnið úti á jökli. Mánudagur byrjaði með dumbungi en síðan reif af sér. Þann dag var unnið í mælingum víða um jökulinn. Sex manns gistu í Kverkfjöllum aðfararnótt þriðjudags, safnaði þar gassýnum og rannsakaði ummerki um gufusprengingar í Gengissiginu í ágúst árið



Umstöflun á eldsneytinu við jökulrönd.

áður. Einnig var skálinn í Esjufjöllum nýttur, en þar voru tveir leiðangursmenn frá sunnudegi til þriðjudags og unnu að endurbótum á jarðskjálftamæli og GPS tæki á Káraskeri. Síðdegis á miðvikudag og fimmtudaginn allan voru aðstæður til útivinnu þokkalegar og tókst þá að



Hópurinn sem dvaldi í Kverkfjöllum 2.-3. júní. Frá vinstri: Baldur Bergsson, Cristian Montanaro, Ísleifur Friðriksson, Katerina Mistal, Herdís Schopka, Melissa Pfeffer.



Pylsuveisla á Grímsfjalli í góða veðrinu 5. júní.

klára rannsóknarverkefni ferðarinnar að mestu. Í góðviðrinu á fimmtudag var unnið að kappi við að skrapa og gera skálana klára fyrir málningu. Áætlað var að mála seinna um sumarið en þrálát væta og dumbungur gerði þær áætlanir að engu.

Á föstudagsmorgninum 6. júní hélt fyrri hópurinn áleiðis til byggða í glampanði sól og hægviðri. Ekki var laust við að löngunin til að yfirgefa Grímsvatnahrepp væri lítil í þessu góða veðri. Gist var í Jökulheimum og þar slegið upp veislu um kvöldið. Allt fór það mjög vel fram. Á laugardeginum fór svo hópurinn til byggða, en nokkrir drifu sig reyndar strax á föstudagskvöldið eftir veislumatinn. Þátttakendur í fyrri ferðinni voru 23. Í hópnum var fólk frá sex löndum, flestir voru sjálfbóðaliðar JÖRFÍ en einnig var fólk frá Jarðvísindastofnun Háskólans, Veðurstofu Íslands og Háskólunum í Gautaborg og München.

Seinni hópurinn lagði upp úr Reykjavík sama dag og fyrri hópurinn yfirgaf Grímsfjall. Í Jökulheimum hittust hóparnir. Þar varð nokkur umstöflun því tveir bílanna sem niður komu fóru aftur upp á jökul. Seinni hópurinn var síðan á jöklinum í einmunabliðu fram á þriðjudag 10. júní og kom til byggða á miðvikudeginum. Í þessum hluta voru 16 þátttakendur, sjálfbóðaliðar JÖRFÍ, fólk frá Jarðvísindastofnun, Veðurstofu Íslands, Háskólanum í Cambridge, Bresku Heimskautastofnuninni (BAS) og Háskólanum í Dublin. Sveinbjörn Steinþórsson



Horft úr Kverkfjöllum yfir snævi þaktar Flæðurnar til Dyngjufjalla 2. júní. Þessi sýn er nú mjög breytt eftir að gosið í Holuhrauni hófst.

og Vilhjálmur Kjartansson voru í báðum ferðum. Meðal þátttakanda var Halldór Ólafsson rennismiður en hann fór sína fyrstu vorferð áður en flest af samferðafólkinu fæddist. Það var vorið 1957 þegar elsti skálinn var byggður. Vonandi mun einhver þeirra sem steig sín fyrstu jöklaspor í leiðangrinum nú taka þátt í vorferð að 57 árum liðnum. Hér er átt við vorferð 2071 en það skal upplýst að öll sæti í þeirri ferð eru enn laus.

Meðal margra verkefna sem unnin voru í fyrri ferðinni voru hefðbundnar mælingar á vatnshæð Grímsvatna, afkomu í Grímsvötnum og víðar, mælingar á ísskriði á völdum stöðum, GPS landmælingar á Saltaranum, Vetti, Esjufjöllum og Pálsfjalli, íssjármælingar í sigkötlum, athuganir á gosstöðvum frá 2011 í Grímsvötnum og breytingar á jarðhita. Verulegar breytingar hafa orðið vestast í vötnunum á síðustu nokkrum árum og er þar nú stórkostleg gjá með ísveggjum, turnum og vatni í botni.

Í seinni ferðinni voru gerðar tilraunir með jarðsjá við Grímsvötn og safnað bergsýnum úr Þórðarhyrnu og jökulskerjum í nágrenni hennar.



Við Vatnshamar vestast í Grímsvötnum, þar sem mikið umrót hefur orðið á síðustu árum.

Stærsta verkefnið var þó uppsetning jarðskjálftamæla á Skeiðarárjökli, við Grímsvötn og á Bárðarbungu. Tilgangur mælinganna á Skeiðarárjökli var að skrá ísskjálfta vegna hreyfingar jökulsins, en mælarnir við Grímsvötn og Bárðarbungu voru settir upp til að kanna jarðskjálftavirkni. Allir þessir jarðskjálftamælar voru síðan sóttir í sérstakri ferð í lok júlí.

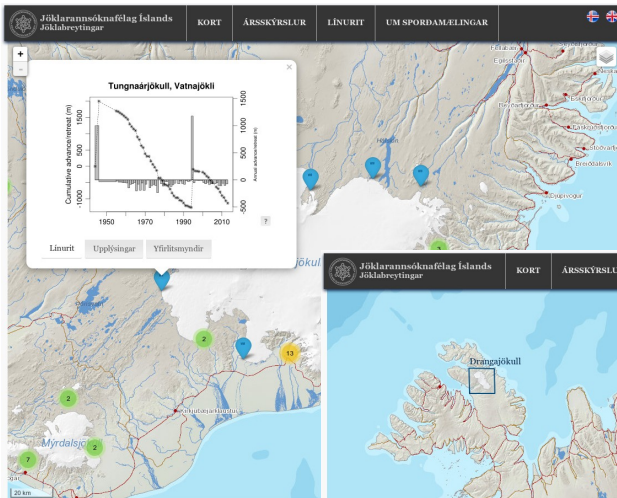
Farartæki í ferðinni í fyrri hluta voru snjóbíll HSSR, Ford JÖRFÍ, Toyota HiLux Jarðvísindastofnunar, Ford Magnúsar Þórs Karlssonar og allmargir vélsleðar. Í seinni hlutanum voru Fordinn og bíll JH, bíll frá Veðurstofunni og vélsleðar. Á snjóbílnum mæddu miklir flutningar, ekki síst á eldsneyti fyrir leiðangurinn og nýju rafstöðina. Þurfti hann að sel-flytja eldsneytið og fór tvær ferðir frá jökulröndinni.

Félagið naut eins og áður styrks frá Vegagerðinni og Landsvirkjun til að mæta hluta kostnaðar við flutninga og umsvif í ferðinni.

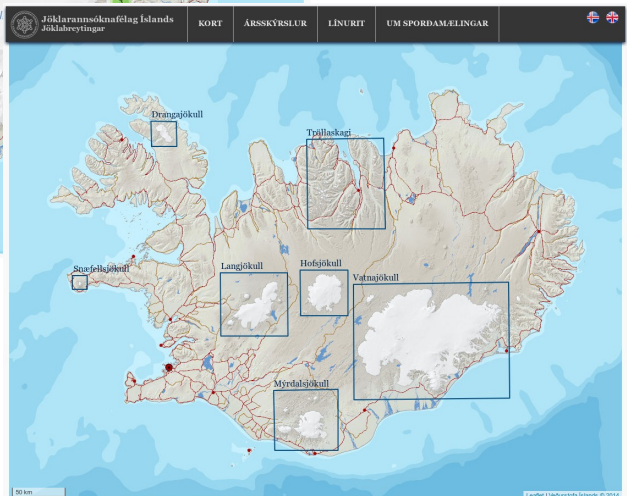
Magnús Tumi Guðmundsson

NÝR SPORÐAMÆLINGAVEFUR JÖRFÍ

Á haustfundi Jöklarannsóknafélagsins 21. október verður nýr sporðamælingavefur JÖRFÍ opnaður formlega: "<http://spordakost.jorfí.is>". Vefurinn byggir á kortavefsjá sem sýnir niðurstöður mælinga sjálfbóðaði Jöklarannsóknafélagsins á jökulsporðum frá upphafi og veitir áhuga-fólki um jöklabreytingar aðgang að mæligögnunum sjálfum. Jafnframt eru teknar saman upplýsingar um jöklana sem mældir eru, mælingamenn sem koma við sögu og sýndar ljósmyndir af sporðunum. Í nokkrum tilvikum eru sýndar raðir ljósmynda teknar frá sama stað sem sýna skýrt hvernig viðkomandi jökull hefur breyst á þeim tíma sem myndirnar eru teknar. Sérstakar síður sýna yfirlitsmyndir þar sem teknar eru saman breytingar margra jökulsporða, og veita jafnframt aðgang að árs-skýrslum sporðamælinganna, vísindagreinum og skýrslum um jökla-breytingar.



Skjástot af nýjum sporðamælingavef. Forsíða hér að neðan og til vinstri er dæmi um mæliröð frá Tungnaárjökli.



Sporðamælingavefurinn var settur upp sumarið 2014 í verkefninu „Sporðaköst“ sem styrkt var af Vinum Vatnajökuls. Markmið verkefnisins er að gera mælingarnar aðgengilegar á einfaldan og fræðandi hátt í vefviðmóti fyrir almenning og vísindamenn, sem og ýmsa aðra aðila sem tengjast Vatnajökli og öðrum jöklum landsins, s.s. fræðslusetur, náttúrustofur og ferðaþjónustuaðila. Það er von okkar að vefurinn mælist vel fyrir hjá jöklafólki og að það geti nýtt sér þann mikla fróðleik sem þar er að finna um jökla og jöklabreytingar á Íslandi. Ef hnotið er um eitthvað sem betur mætti fara eða fram koma tillögur að endurbótum þá má koma athugasemdum á framfæri um netfangið „spordakost@jorfi.is“.

Hálf dán Ágústsson og Tómas Jóhannesson



Horft til Skálafellshnútu og Skálafellsjökuls frá Mýrum. Efri mynd frá 1902 (ljósmyndari óþekktur) og neðri mynd frá 2014 (Hrafnhildur Hannesdóttir).

HAUSTRÁÐSTEFNA JFÍ OG JÖRFÍ 22. NÓVEMBER 2014

JÖRFÍ tekur nú höndum saman við Jarðfræðafélag Íslands um haustráðstefnu um ríki Vatnajökuls. Um er að ræða heilsdagsráðstefnu, frá kl. 09:00 til 17:00, en skráning verður frá klukkan 8:30. Auglýst er eftir ágripum erinda og veggspjalda og tilkynningu um þátttöku.

Ráðstefnan verður haldin í sal N-132 í Öskju, Náttúrufræðahúsi Háskóla Íslands laugardaginn 22. nóvember og í ár verður þema hennar eftirfarandi:

Hvað er að gerast í ríki Vatnajökuls?

Fyrirlesurum er frjálst að fjalla um atburði og rannsóknir innan Vatnajökulsþjóðgarðs en áhersla verður lögð á umbrotin í Bárðarbungu og gosið í Holuhrauni auk þeirra atburða sem urðu í Öskju í júlí. Vonast er til þess að á ráðstefnunni takist að draga fram sem heilsteypasta mynd af atburðunum, bakgrunni þeirra og mikilvægi til frekari skilnings á jarðskorpuhreyfingum, gliðnunarhrinum, eldgosum, öskjum í megineldstöðvum, umhverfisáhrifum eldgosa og gasmengun, svo eitthvað sé nefnt.

Á ráðstefnunni verður Hrefna Kristmannsdóttir heiðruð sérstaklega fyrir framlag sitt til íslenskra jarðfræðirannsókna en hún er sjötug á árinu.

Skráning á ráðstefnuna sendist á Lúðvík E. Gústafsson: (ludvik.e.gustafsson@samband.is) Við skráningu þarf að koma fram nafn, heimilisfang, kennitala, greiðandi og hvort viðkomandi er félagsmaður í JFÍ eða JÖRFÍ. Þátttökugjald er 11.000 kr. fyrir félagsmenn, 13.000 kr. fyrir utanfélagsmenn. Eftirlaunaþegar og stúdentar við HÍ taka þátt í ráðstefnunni án endurgjalds.

Allar frekari upplýsingar um ráðstefnuna, þ.m.t. leiðbeiningar um ágrip erinda er að finna á vefsíðum félaganna: "<http://jorfi.is>".

Útg. JÖRFÍ, Pósthólf 5128, 125 Reykjavík / Ábm. Hálfán Ágústsson